

MUSIQA TA’LIMI PEDAGOGIKASIDA O‘QUVCHI YOSHLARNI MA’NAViy-AXLOQIY TA’LIM-TARBIYASINI SHAKLLANTIRISH

Andijon davlat pedagogika instituti

“Tasviriy san’at va musiqa ta’limi” kafedrasini

dotsenti vazifasini bajaruvchi

Botirova Xilola Tursunbayevna

muhammad570@inbox.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19457581>

Annotatsiya: Musiqa ta'limi pedagogikasida musiqa san'atiga bolani qiziqtirish, musiqa rivojlanishining dastlabki bosqichlarida pedagogika faninig musiqa pedagogikasi bilan bog'liqlik jihatlari olimlar tadqiqotlari va izlanish natijalari bilan yoritib o'tilgan. Pedagogik faoliyati davrida o'quvchilarga ta'lim-tarbiya berish bilan birga ularga fan asoslarini chuqur singdirib borish masalalari asosli ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim-tarbiya, qobiliyat, ahloq, musiqiy ijodkorlik, ijro mahorati, musiqiy kompozitsiya.

Аннотация: интерес ребенка к музыкальному искусству в педагогике музыкального образования, аспекты взаимосвязи педагогической науки с музыкальной педагогикой на начальных этапах музыкального развития освещаются исследованиями и результатами исследований ученых. В период педагогической деятельности обоснованно показаны вопросы воспитания учащихся, углубления в них основ науки.

Ключевые слова: образование-воспитание, способности, нравственность, музыкальное творчество, исполнительское мастерство, музыкальная композиция.

Annotation: in the pedagogy of music education, aspects of the child's interest in the art of music, the connection of pedagogical science with musical pedagogy in the early stages of music development are covered by the results of research and research by scientists. During the period of his pedagogical activity, issues of deep assimilation of the foundations of science were substantiated in them, along with the education and education of students.

Keywords: education-upbringing, ability, morality, musical creativity, performance skills, musical composition.

Kirish. Prezidentimiz Sh.Mirziyoev tarbiya haqida quyidagicha ta'rif berib o'tgan. Bizni hamisha o'ylantirib keladigan yana bir muhim masala – bu yoshlarimizning odo-axloqi, yurish-turishi, bir so'z bilan aytganda, dunyoqarashi bilan bog'liq. Bugun zamon shiddat bilan o'zgaryapti. Bu o'zgarishlarni hammadan ham ko'proq his etadigan kim – yoshlar. Mayli, yoshlar o'z davrining

talablari bilan uyg’un bo’lsin. Lekin ayni paytda o’zligini ham unutmasin. Biz kimmiz, qanday ulug’ zotlarning avlodimiz, degan da’vat ularning qalbida doimo aks-sado berib, o’zligiga sodiq qolishga undab tursin. Bunga nimaning hisobidan erishamiz? Tarbiya, tarbiya va faqat tarbiya hisobidan.

San’at nazariyasi va amaliyotidagi jiddiy muammolardan biri ta’lim-bu yosh avlod o’rtasida qiziqishni rivojlantirish badiiy ijod. Bu nafaqat san’at maktabi mavzusidagi darsda sodir bo’lishi kerak, shuningdek, darsdan tashqari maktab doirasida ish tizimi asosiga kirishi kerak. Bugungi kunda ushbu muammoni hal qilishda, bir qator davlat hujjatlari o’qituvchilar uchun qo’llanma bo’lib, ular orasida eng muhimi shaxsni ma’naviy-axloqiy rivojlantirish va tarbiyalash tushunchasi turadi. Ushbu tushunchalarning asosiy qoidalari quyidagilarni qamrab oladi. Ijtimoiy ochiq maydonni tashkil yetishning ijtimoiy ahamiyati to’laqonli ma’naviy, axloqiy, badiiy rivojlanish va ta’lim o’quvchi-yoshlarni shaxsiy ijodiy o’zini o’zi anglashlari uchun sharoit yaratish. Ma’naviy-axloqiy ta’lim-tarbiyani rivojlantirish muammosini turli xil o’rganishlar misolida bir necha olimlar tadqiqotlarida ko’rib chiqilgan.[1.1.]

Muhokama va natijalar. Abdulla Avloniy “Intizom deb qiladurgan ibodatlarimizni, ishlarimizni har birini o’z vaqtida tartibi ila qilmoqni aytilur. Agar yer yuzida intizom bo’lmasa edi, insonlar bir daqiqa yasholmas edilar” deb ta’kidlaydi. Demak, intizom ruhimizga, fikrimizga ta’sir qiladigan xislat, tartib-odob, ma’naviy quvvatdir. Intizom yaxshi xulqlarning manbaidir. Hadisi shariflardagi ahloqqa oid ibratli, maslahatlar, hikoyatlar, asrlar davomida ajdodlarimiz hayotida tarkib topgan milliy urf-odatlar, an’analar Beruniy, Forobiy, Ahmad Yassaviy, Amir Temur, Navoiy, Bobur singari buyuk allomalar, olimlar, yozuvchilarning ahloq haqidagi ko’plab fikr-mulohazalari bugungi kunda ham oilaviy hayot uchun, har bir inson uchun qadr-qimmatini yo’qotmagan muhim tarbiyaviy ahamiyatga molikdir. Jumladan, Amir Temur ahloqi husniya – yaxshi xulqlar egasi bo’lgan. U oqil va tadbirli sarkarda sifatida odamlarni ishga tayinlashda ham, vazifasidan ozod etishda ham shoshmashosharlik va adolatsizlikka yo’l qo’ymagan, balki yetti o’lchab bir kesgan. Ulug’ adibimiz Abdulla Qaxxor “Yaxshi tarbiya ko’rgan odamning xislatlaridan biri shuki, bunday odam o’z faoliyatida boshqalardan bir qadam oldinga o’tsa darrov orqaga qaraydi, sheriklariga yordam qo’lini uzatadi, safini kengaytirib, yangi g’alabani ko’zlaydi”, deb ta’kidlab o’tgan.

Abu Rayhon Beruniy ta’lim va tarbiyaning maqsadi, vazifalari va mavqei, inson, yosh avlodning rivojlanishi haqidagi fikrlar chin ma’noda insonparvarlik va insonshunoslik zamirida yaratilgan. Bilim va tarbiyaning tabiatga uyg’unlik tamoyillarini mutafakkirning barcha asarlarida kuzatish mumkin. U insonni tabiatning bir qismi deb ta’kidlaydi. Abdurahmon Jomiyning “Bahoriston”, “Xirandnomai Iskandari”, “Tuhfatul ahror” va boshqa asarlarida ilm-ma’rifat. ta’lim-tarbiya, kasb- hunar o’rganish, inson ijobiy fazilatlarini haqidagi fikrlari ifodalangan.

Alisher Navoiyning “Xazoyinul maoniy”, “Mahbubul qulub” va boshqa shu singari asarlarida etuk, barkamol insonning ahloqi, ma’naviyati, o’zgalarga munosabati, iste’dodi va qobiliyati to’g’risida qimmatli mulohazalar yuritilgan. Amir Temur, Muhammad Tarag’ay Ulug’bek, Abdurahmon Jomiy, Sa’diy Sheroziy Alisher Navoy va Zahiriddin Muhammad Bobur va boshqalarning ahloq haqidagi qarashlari bugungi kunda ham o’z ifodasini topgan.

T.G’ofurbekovning ta’kidlashicha, O‘zbekiston musiqa madaniyatida – Mustaqillik yillarida: maxsus ta’lim an’anaviy va zamonaviy ijrochilik, musiqali teatr, simfonik musiqa, bastakorlik ijodiyoti, musiqashunoslik sohasidagi ufqiy o‘zgarishlar bo‘lganligi haqida o‘quv qo‘llanmalarida ma'lumotlar berib o‘tadi.[2.15]

Ta'lim tarbiyaning psixologik jihatlarini B.G. Ananov asarlarida ko‘rib chiqilgan. L.I. Bojovich, L.A. Gordon, V.G. Ivanov, A.G. Kovalyov, N.G. Morozova, V.N. Myasishchev, P.C. Nemov, S.L. Rubinshteyn kabi bir qator olimlar o‘z ilmiy izlanishlarida ma'naviy va axloqiy tarbiyaning umumiy tushunchalari haqida asosli yoritib o‘tganlar. Umumiy pedagogik tushunchalarni Amonashvili, I. F. Hyerbart, V.V. Davydov, L.V. Zankov, V.A. Suxomlinskiy, G.I. Shchukina, D.B. Yelkonin va boshqalar tadqiqotchi olimlarimizning asarlarida ko‘rishimiz mumkin. Musiqa ta'limi pedagogikasi sohasida ilmiy izlanishlarni olib borgan tadqiqotchi olimlardan E.B. Abdullin, Y.B. Aliev, O.A. Apraksina, L.A. Barenboim A.L. Gotsdiner, N.L. Grodzenskaya, V.I. Petrushin, V.G. Raznikov, V.L. Yakonyuk va boshqalarni ta'kidlash kerak.

J.Hasanboev, H.Sariboev, G.Niyozov, O.Hasanboeva, M.Usmonboevalar pedagogika nomli o‘quv qo‘llanmalaridagi fikriga ko‘ra “Bola Shaxsining rivojlanishi uchun faol kundalik faoliyat zarur. Faoliyat yordamida bola atrof-muhit bilan munosabatda bo‘ladi, shu orqali uning bilish qobiliyati rivojlanadi, tafakkur qilish darajasi yuksaladi, xarakter sifatleri takomillashib, kamol topadi”. Har bir o‘qituvchi o‘zining pedagogik faoliyati davrida o‘quvchilarga ta'lim-tarbiya berish bilan birga ularga fan asoslarini chuqur singdirib borishni o‘z oldilariga maqsad qo‘yishi va uni ro‘yobga chiqarish uchun tinmay izlanish, mehnat qila olish qobiliyatlarini, kuchli iroda va qat’iy xarakterini tarbiyalab borishlari lozim.[3.25]

Yigirmanchi asrda B. A. Asafev, B.L. Yavorskiy, L.A. Barenboim, D.B. Kabalevskiy, O.A. Apraksina, ye. B. Abdullin, N.A. Vetlugina, L.G. Archazhnikova, Yu.B. Aliev, A.N. Soxor, V.S. Zukerman va ko‘plab mashhur musiqa o‘qituvchilari faollikka qiziqishni rivojlantirish muammosini hal qilishadi musiqiy faoliyat tur va shakllari haqida ilmiy izlanishlar olib borishdi. Ularning asarlarida bilimlarni o‘zlashtirish, ko‘nikmalarni shakllantirish ta'kidlangan va musiqiy faoliyatdagi ko‘nikmalar, birinchi navbatda, quyidagilarga asoslanishi kerak musiqa o‘zi qiziqish rivojlantirish deb ko‘rsatib o‘tishdi.

Xulosa. Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, ko‘pincha uzoq mashaqqatli o‘rganish, maxsus musiqiy kompozitsiya bolaning qiziqishini keltirib chiqarishi mumkin yoki uni bu jarayondan uzoqlashishga olib kelishi mumkin, bir so‘z bilan aytganda ortiqcha samarasiz mashqlar ta'lim jarayoniga salbiy ta'sir ko‘rsatish extimollari borligini anglatadi. Bolalar yorqin musiqiy taassurotlarni o‘zgartirishga muhtoj, shuning uchun shaxsiy musiqiy asarlarni puxta o‘rganish, turli xil musiqiy kompozitsiyalar, ularning eskizlari bilan tanishish orqali anglatib boriladi. Шундй экан таълим тарбия жараёнида самарли олиб борилган таълим жараёни ва сабоқлар келажакда етук кадрларни етишиб чиқишига олиб келади.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://hikmatlar.uz/quote/2102>

2. T.G’ofurbekov T., O’zbekiston musiqa madaniyati. T., 2018. 15 b.
3. J.Hasanboev, H.Sariboev, G.Niyozov, O.Hasanboeva, M.Usmonboev. Pedagogika o‘quv qo‘llanma. T., 2006. 25 b.
4. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. 2-е изд. М., 1973.
5. Баренбойм Л.А. Музыкальная педагогика и исполнительство. Л., 1974.
6. Вопросы музыкальной педагогики. М., 1979. Вып.1.